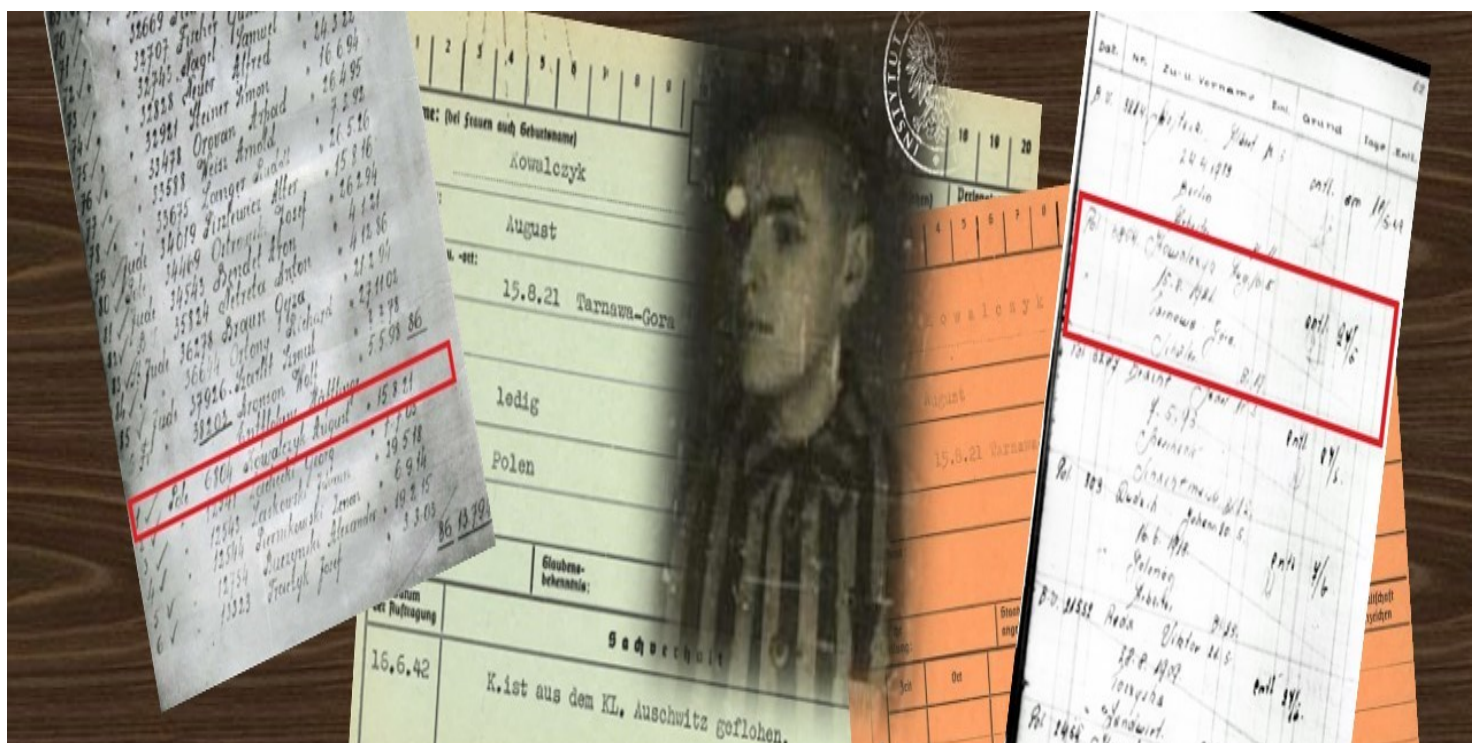

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/kultura/92620,Polskie-drogi-z-niemieckiego-obozu-Ucieczka-Augusta-Kowalczyka.html>

ARTYKUŁ

Polskie drogi... z niemieckiego obozu. Ucieczka Augusta Kowalczyka

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: EWA WÓJCICKA 10.06.2022

10 czerwca 1942 r. doszło do buntu oraz ucieczki więźniów karnej kompanii z nazistowskiego obozu koncentracyjnego Auschwitz II-Birkenau. Wśród uciekinierów był 21-letni August Kowalczyk.

W pamięci wielu widzów zapisały się jego niezapomniane role w serialach i filmach, m.in. wójta w „Chłopach”, SS-Sturmbannführera Johanna Dehnego w „Stawce większej niż życie”, Zenona w „Piątce z ulicy Barskiej”, czy Alfreda Jodla (szef sztabu dowodzenia *Oberkommando der Wehrmacht* w III Rzeszy) w spektaklu telewizyjnym „Epilog Norymberski”. Co ciekawe, August Kowalczyk nie wiązał swojego zawodowego życia ze sceną.

Auschwitz zamiast Francji

Urodził się 15 sierpnia 1921 r. w miejscowości Tarnawa-Góra. Po maturze chciał wstąpić do seminarium, jednak jego plany pokrzyżowała wojna. Wówczas podjął decyzję, by walczyć w szeregach armii polskiej tworzonej we Francji. Razem z kolegą, Zbigniewem Makuszewskim, podjęli próbę przedarcia się na Węgry, jednak zostali, wraz z kilkusobową grupą innych osób, zatrzymani na terenie Słowacji. Kowalczyk trafił początkowo do więzienia w Dukli, potem do Jasła, a następnie do Tarnowa.

Zdecydował, by walczyć w armii polskiej tworzonej we Francji. Z kolegą, Zbigniewem Makuszewskim, podjęli próbę przedarcia się na Węgry, zostali jednak zatrzymani na Słowacji. Kowalczyk trafił początkowo do więzienia w Dukli, potem do Jasła, a następnie do Tarnowa.

Z Tarnowa 4 grudnia 1940 r. został przewieziony do KL Auschwitz, gdzie otrzymał numer 6804. Pracował w komandzie budowlanym – Bauhof II (rodzaj placu z materiałami budowlanymi) transportując cegły do obozu. Następnie przeniesiono go do Abbruchkommando (komando zajmujące się rozbiórką budynków), w którym, razem z innymi więźniami, wyburzał domy mieszkalne oraz zabudowania gospodarskie na terenie wsi Dwory i Monowice. Za pośrednictwem Komitetu Pomocy Więźniom przy komendzie Obwodu Oświęcim ZWZ, a potem AK, Kowalczyk, a także inni osadzeni, otrzymywali żywność oraz lekarstwa. Nieocenioną pomoc okazała im Helena Stupka „Jadzia”, przez więźniów nazywana „Mateczką” lub „Ciocią”, oraz inni mieszkańcy Oświęcimia. Niestety, 16 maja 1942 r. Kowalczyk został nakryty przez jednego z esesmanów. Za kontakty z miejscową ludnością osadzono go w tzw. bloku śmierci, w bunkrze, w celi nr 20.

28 maja skazano go na dożywotnią pracę w kompanii karnej (*Strafkompanie*). Wymierzono mu również karę chłosty za posiadanie kwoty pieniędzy niezgodnej z regulaminem obozowym. W kompanii karnej pracował przy kopaniu rowu melioracyjno-odpływowego. 10 czerwca 1942 r., po południu, gdy zarządzono wcześniejszą przerwę w pracy, grupa ok. 50 osadzonych ruszyła do ucieczki. Natychmiast podjęto pościg za zbiegami. Dwóch więźniów zatrzymano i przetransportowano do bunkra na bloku 11, 13 osób Niemcy zastrzelili, pozostałych więźniów z kompanii karnej, pracującej na Königsgraben, skierowano z powrotem do obozu. 11 czerwca 1942 r. Niemcy rozstrzelali 20 więźniów, a 320 z *Strafkompanie* zamordowali w komorze gazowej.

66	Jud.	30044	Oelshagen Konrad geb. 12.6.13	
67		30646	Möckel Eduard	26.4.06
68	Jud.	31393	Zichinski steinmur	26.12.31
69	Jud.	31429	Saglicht Leo	11.7.95
70		32134	Arlander Hermann	9.12.24
71		32609	Fischer Julius	21.3.15
72		32707	Fischer Gustav	30.3.24
73		32745	Stapel Samuel	16.1.14
74		32828	Heyer Alfred	24.3.22
75		32981	Heiner Anton	16.6.94
76		33478	Orgwan Arpad	26.4.95
77		33583	Heier Arnold	7.2.92
78		33675	Langert Rudolf	21.5.16
79	Jud.	34019	Finsterwicz Alfer	15.8.16
80	Jud.	34469	Ostrowski Josef	26.2.94
81	Jud.	34543	Bendel Anton	4.1.21
82	Jud.	35124	Strelca Anton	4.12.86
83	Jud.	36278	Braun Gyza	21.2.97
84		36674	Bylona Richard	27.11.02
85	Jud.	37926	Levitt Emil	3.2.78
86	Jud.	38202	Aranson Wolf	5.5.98 86
			Antonieta Hoffmann	
1	Jud.	6304	Kowalczyk August	15.8.21
2		12241	Kowalczyk Georg	7.7.02
3		12343	Kowalczyk Johann	29.5.18
4		12344	Kowalczyk Zeman	6.9.14
5		12354	Kowalczyk Alexander	19.2.15
6		13323	Fractyk Josef	3.3.03

Wykaz z księgi obozowej KL Auschwitz. Źródło: elektroniczna baza Arolsen Archives

Zdjęcie obozowe Augusta Kowalczyka. Źródło: elektroniczna baza Arolsen Archives

№	Imię i nazwisko	Em.	Opis	Tagi	Entl.
Pol 2214	Wojcik, Jan	24.4.1918	entl. am 19.5.48		
Pol 2204	Kowalczyk, August	16.8.1918	entl. 24/6		
Pol 2203	Wojcik, Jan	24.4.1918	entl. 24/6		
Pol 2202	Wojcik, Jan	24.4.1918	entl. 24/6		
Pol 2201	Wojcik, Jan	24.4.1918	entl. 24/6		

Wykaz więźniów osadzonych w celi nr 20. Źródło: elektroniczna baza Arolsen Archives

Wielka uciezka

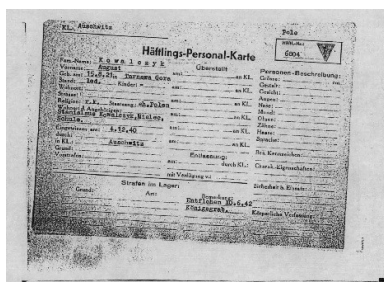
August Kowalczyk zdołał uciec. Dzięki pomocy kobiet pracujących na polu kontynuował ucieczkę w damskim przebraniu. Trafił na dwie Ślązaczki, które zdecydowały się udzielić mu schronienia. Kilka dni ukrywał się na polu, po czym znalazł schronienie w domu Anny i Alojzego Lysko w Bojszowach. Tu spędził parę tygodni, czekając na dogodny moment opuszczenia kryjówki. Z pomocą Heleny Stupkowej, z kenkartą wystawioną na nazwisko Stanisław Robak, dotarł do Krakowa. Następnie trafił do majątku Czaple, gdzie wstąpił w szeregi AK, w której strukturach walczył do końca wojny.

Jak na ironię, mimo tragicznych doświadczeń z czasów II wojny światowej, często grywał niemieckich oficerów.

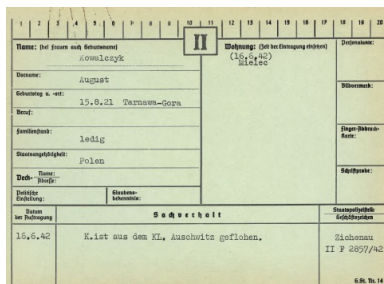
Po wojnie studiował polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim. To wówczas zrodził się pomysł, by zostać aktorem. Początkowo (do 1951 r.) występował w Teatrze Rapsodycznym w Krakowie, później grał w Teatrze Ludowym oraz w Teatrze Polskim w Warszawie.

Grał również w filmach, między innymi w „Pokoleniu” (1955), „Barwach walki” (1964) i „Rękopisie znalezionym w Saragossie” (1964). Jak na ironię, mimo tragicznych doświadczeń z czasów II wojny światowej, często grywał niemieckich oficerów. Obok wspomnianych wcześniej ról w „Stawce większej niż życie” oraz w „Epilogu norymberskim” warto wymienić gestapowca Schroedera z serialu „Polskie drogi”.

W okresie powojennym był wiceprezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Opieki nad Oświęcimiem oraz członkiem Rady Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, jak również pomysłodawcą i przewodniczącym Rady Fundacji Pomnik Hospicjum Miastu Oświęcim.

Karta obozowa Augusta Kowalczyka. Źródło: elektroniczna baza Arolsen Archives

**Karta Augusta Kowalczyka z
kartoteki osobowej niemieckiej
Tajnej Policji Państwowej,
Placówka w Ciechanowie/Płocku
[*Geheime Staatspolizei.
Staatspolizeistelle
Zichenau/Schröttersburg*]. Z
zasobu IPN**

Berufliche Entwicklung		Dienstleistungen	Sonstige Bemerkungen
Jahr	Beruf		
1914			
1915			
1916			
1917			
1918			
1919			
1920			
1921			
1922			
1923			
1924			
1925			
1926			
1927			
1928			
1929			
1930			
1931			
1932			
1933			
1934			
1935			
1936			
1937			
1938			
1939			
1940			
1941			
1942			
1943			
1944			
1945			
1946			
1947			
1948			
1949			
1950			
1951			
1952			
1953			
1954			
1955			
1956			
1957			
1958			
1959			
1960			
1961			
1962			
1963			
1964			
1965			
1966			
1967			
1968			
1969			
1970			
1971			
1972			
1973			
1974			
1975			
1976			
1977			
1978			
1979			
1980			
1981			
1982			
1983			
1984			
1985			
1986			
1987			
1988			
1989			
1990			
1991			
1992			
1993			
1994			
1995			
1996			
1997			
1998			
1999			
2000			
2001			
2002			
2003			
2004			
2005			
2006			
2007			
2008			
2009			
2010			
2011			
2012			
2013			
2014			
2015			
2016			
2017			
2018			
2019			
2020			
2021			
2022			

**Karta Augusta Kowalczyka z
kartoteki osobowej niemieckiej
Tajnej Policji Państwowej,
Placówka w Ciechanowie/Płocku
[*Geheime Staatspolizei.
Staatspolizeistelle
Zichenau/Schröttersburg*]. Z
zasobu IPN**

Swoje tragiczne wspomnienia ukazał w książce pt. „Refren kolczastego drutu. Trylogia prawdziwa”. Był także autorem monodramu pt. „6804”, z którym odwiedził wiele szkół w Polsce i który był prezentowany w wielu krajach w Europie i na świecie. Ponadto wydał dwa tomy wierszy: „Zakład asekuracyjny – poemat pokutny” oraz „Najtrudniej z sobą”.

Zmarł 29 lipca 2012 r. w hospicjum w Oświęcimiu.

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ